

Hogyor József

író (Zalaerdőd, 1936. április 1.)

Módos földművescsaládban születtem. Iskolás korom kezdetén a szüleim megdöbbentek, szegyenkeztek, orvoshoz vittek, hogy ugyan milyen titkos betegség vagy féreg munkál bennem, hogy ép-egészséges, tehát még földműves gazdának is alkalmas létemre a könyveket bújom, és nem akarom tovább gyarapítani gazdaságunkat.

Mindezek ellenére kitűnően tanultam, szervekedtem a pajtásaim között, és hamarosan a Szív Gárda katolikus gyermekszövetség helyi kapitánya lettem. A betűt faltam, és misszionárius akartam lenni valahol az emberevők között. Vonzott a veszély és a világmegváltás szándéka.

A kommunista rendszer erősödése után később egyszer dolgozatot kellett írunk a Kom-szomolról (szovjet ifjúsági szövetség) és a Szovjet-unióról. Az én ellenséges alaphangú munkámért

az emberek tucatjait is elhurcolhatták volna, de egy jótét lélek mozgalmi ember megmentette a falut. Félredobta a fogalmazványom, és az ő tanácsai alapján másik dolgozatot íratott velem. Ezt egyre feljebb és feljebb küldték az akkori vezetők, míg végül Sztálin elé került. Azt mondta róla a nagy diktátor, hogy ilyen szép dísztvíratot még nem kapott, ezért egyszer vele vacsorázhatom. Drága édesapám is tudta, hogy egy ilyen sztálini út következtében minden ajtó nyitva állna előttem, mégis vasvillával kergette ki az udvarból a két elvtársat, akik az „örömhírt” hozták. Nemrégén hozták haza a hadifogságból félholtan.

Keserves családi viták után és szinte titokban mégis beiratkoztam egy világi középiskolába. Ott is kitűnően tanultam, szerettek a tanárok és a diáktársaim. Rövid időn belül az iskola diákvezérének tekintettek.

Mindenki szép jövőt jósolt nekem. De valaki (aki évek múlva a beosztottam lett és jól bántam vele) beárult, hogy nagyapám a falu virilistája (legtöbb adót fizető polgára) volt, tehát osztályidegen vagyok. Pedig a nagyapám nem valami hatalmas városban volt virilista, hanem a nálánál is szegényebb gazdálkodók között.

Kidobtak az iskolából mint befurakodott ellenséget.

Számos továbbtanulási kísérletem is kudarcba fulladt. Nem sokat keseregtem, hiszen mérhetetlen testi-lelki erővel rendelkeztem. Kétkezi munkát vállaltam, ahol éppen nem ismertek és nem jött utánam a hírem. A legelképesztőbb munkahelyeken is megfordultam. Aztán egy állami gazdaságban mint kocsis 670 százalékra teljesítettem a Rákosi Mátyás születésnapjának tiszteletére megrendezett trágyahordási versenyt.

Élmunkás lettem. Tanulhattam tovább. Gyakran bentlakásos diákként (szabályellenesen) egy-egy másik iskola levelező tagozatán is tanultam, mindig kiváló eredménnyel.

Égtem-lobogtam a tennivágyástól. Voltam erdész, katona, mezőgazdasági felügyelő, állami gazdasági kerületvezető, könyvelő, termelőszövetkezeti elnök, főmezőgazdász, mezőgazdasági kormánybiztos, jogtanácsos. Gyakran egy időben több beosztást is betöltöttem, egy fizetésért. Sőt, az államtól kapott fizetésem felét általában havonta az általam vezetett gazdaságnak ajándékoztam. Az ezekről szóló írásokat most is őrzöm. Később feladatuk adták, hogy egy-egy megye mindenkor legrosszabb gazdaságát, ahonnan már kórházba vagy börtönbe kerültek a vezetők, két év alatt tegyem jövedelmezővé. Szinte vért izzadtam, de minden rám bízott nagyüzemet megerősítettem, jövedelmezővé tettem.

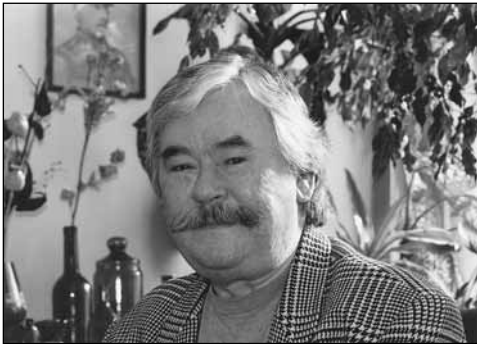
A gazdaságokat rendbe tettem, de ráment az egészségem. Mozgásképtelen lettem. Fizikailag elerőtlenedtem, de a lelkem megedződött. Erőm részleges visszatérével írni kezdtem, de magyarországi kiadók szóba sem álltak velem. Nyugaton helyeztem el írásaimat.

Jelentősebb irodalmi munkáim: *Nehéz út* (regény), *Emlékező falu* (novellák), *Fekete menyasszony* (dráma), *A bércek titkai* (regény), *Betyárszerelmem* (regény), *Szépalma* (regény), *Határország* (színmű), *Indiánok között* (spanyolul is – regény a paraguayi missziós atyák munkájáról), *Furfangos betyár* (színmű), *Hinni jobb* (kínai, angol és francia nyelven is – színmű a missziós atyák tajvani és kínai munkájáról). Mintegy 550 író-olvasó találkozót tartottam. Szépiró-művész vagyok, mintegy harminc éve működtetem hazánk egyetlen irodalmi szalonját. Megszerveztem a Hazafiak Pártját. Nem váltottam meg az egész világot, csupán egy részét. És ez sem kevés.

Csukás István

író, költő (Kisújszállás, 1936. április 2.)

Az én magántörténelmem is úgy kezdődött, mint mindenkié, megszülettem, mégpedig egy napon Andersen-nel. De ez még akkor csak homályos jóslat volt, véletlen konstelláció. Gye-

rekkorom színhelyére ma is derűsen nézek vissza, egy kovácsműhely udvarára látok, ahol játszottunk öcsém-mel s az utcabeli gyerekekkel, beszívtuk a lópata fanyar szagát, hallgattuk az üllő csengő-bongó muzsikáját. Kiválásom, vagy egyszerűbben elszakadásom ettől az édentől már nevezhető „történelminek”: elvonult a háború, s én elkerültem egy új zeneiskolába, Békés-Tarnosra. Egy másik édenbe, egy grófi kastélyba, ahol hegedűművésznék készültem. Ez gyönyörű kitérő volt, mert nem lettem zenész, viszont csodálatos éveket töltöttem el a zene bűvöletében. A zenéhez később

sem lettem hűtlen, dalszövegeket írtam, például Kodálynak, aki cserébe megemlítette nevemet a daloskönyv előszavában. Egy fiatal költőnek ennél nem kellett nagyobb dicsőség.

Mert a hegedülést abbahagytam, verseket írtam, tizenhét éves koromban megjelentek egy pesti folyóiratban, s ez eldöntötte, hogy költő leszek. Feljöttem Budapestre, és beíratkoztam a jogi karra vendéghallgatónak. Két év után átmentem a bölcsészkarra. De az igazi egyetemem a Hungária kávéház volt, meg a szerkesztőségek, meg a könyvtárak. Az akkori Hungáriába az élő irodalom színe-java járt, én az asztal végén hallgattam, figyeltem, mondhatom azt, hogy befogadtak. Egy hexametert idézek, Vas István rögtönözte rólam, vizsgálgatva kun metszésű szememet: „Itt a Csukás István, most jött egyenest a kunoktól!” Boldog pár év volt ez is, én még voltam, lehettem fiatal költő, verseim jelentek meg, s húszéves koromban szerződésem volt az első könyvemre.

Az első könyvem nem jelent meg akkor, majd csak hat év múlva, kemény cezúra jött, a forradalomra ájult, döbbent évek következtek. Otthagytam az egyetemet, a kollégiumot, albérlési odúban bujkáltam, nyomorogtam. Ekkor csípett fülön Kormos István költő és gyerekszerkesztő, s azt

mondta, hogy írjak a gyerekeknek. Így született meg az első mesém, s beléptem egy hatalmas birodalomba, ahol ma is derűsen élek és dolgozom. Látszólag kettős életet éltem, költőként is elismertek, de híresebb a gyerekek szívében lettem. Sorra írtam a könyveket, filmeket, s rögtön az első filmünk, a *Keménykalap és krumpliorr* nagydíjat nyert Hollywoodban és az év legjobb gyerekfilmje címet. Írtam rajzfilmeket, például a *Pom-Pom meséit*, bábfilmeket, például a *Süsüt*, színdarabokat, például az *Ágacskát*. Igyekeztem versenyezni a gyerekek végtelen képzeletével, ez jó dolog, mert nem rozsdásodik az én agyam sem, ez a gyerekiró egyik jutalma. A másik jutalom, hogy engem a fél ország ismer és szeret, mégpedig az ország jobbik fele: a gyerekek. Voltak egyéb jutalmaim is, kaptam mindenféle díjat, az Andersen-díjtól a Kossuth-díjig, az egyik felét a felnőtt verseimért, másik felét a mesékért, de egy fiókban őrzöm mind, Kodály bölcs intelmével együtt, hogy abból lesz a jövő közönsége, akit gyerekkorában megtanítunk rá, hogy abból lesz a jövő! Talán elmondhatom én is, hogy a jövőnek dolgozom.

Csukás István

Papp Tibor

író, költő, műfordító, tipográfus (Tokaj, 1936. április 2.)

Hetvenben

- 1936 – Április 2. Tokaj. Kifutottam a keskeny térből
 A sötétségből előnyt nem merítettem
 Hőscincér ciripelt, hullámzott búzavetésként az emberiség
 Rézzé dermedt fönn az egek szeme szem-puha kékje
 Vassá sarkak szirtje alatt a mező
 Csholt a róka, rókafióka, röppent a cinke pehelyző inge
- 1942 – Hadakozott a vízzel, kőgáton szivacsos habroncs, a víz betűivel
 Asztal alól sustorgó káromkodással. Erkölcsi ínséglevessel
- 1944 – Gépek, népek jöttek. Először a csendet rombolták. Tornyok úrbeli csendjét
 Csendek tornyát. Azután gyerekekre vadásztak
 Nagy háború végén vetkőző lakásom
 Mire szolgált? volt vorszpon s volt kemény gurtni
 Nemsokára elvitték a csűrök tetejét
 Vasút mellett a pók is feketén szőtt
- 1950 – A Meszena utcán törte a ritmust
 Égből hulló hűvös kődarabok terítették földre reményünk
 Szólónk satnya mióta a jég is verte
 Sötétlő gyöngyös szép szemek estek a földre
 Folyt ki a hamvas testből a lé s itta homok-száj falta gyökér
 Még féreg is itta, bogár-sereg ette
- 1956 – Ősi hatos. Ősi hatos. Ötvenhatos. Ilyenkor futózöldet habzik a temető
- 1957 – Méhünkbeől szakított fiaink ahol útnak eredtek
 Szórt bennünket a szél, szórt sietőn
 Mentünk gyáván, mintha torony-nagy bátorságunk lenne
 Tornyunkban tigris aludna, arcunkon álarc lenne.
- 1961 – Chartres-tól Párizsig, verstől a késig
- 1962 – Rajzoltam egy falra ablakot, hogy otthonom legyen
 Ahol a vonat napokig álldogált
 Olyan szöveget, melynek belső törvényei egyediek
 Amin belül az olvasó kisebb nagyobb ellenállás

- 1966 – Akit egyszer megöntöztél csábos mosolyoddal tenger
Tenger örölt kőfaragót kavicsá
- 1968 – Lelket ajzó Penelopé tekézt a sűrűdű konyulatlban
Levelek helyébe fülek kerekültek
Cenzúrázott fülek kerültek
Fokváros foghagyma foghúzás fokföld
- 1972 – Lapátnyéi és jóreménység foga
A költészet mint a csúszópéni
Mint a vanília
Az ápolónő zsebében lapult
Aki mezítelen alfellel
Fehérben és saru nélkül téblábolt
De szép völgyei beteltek szekerekkel
És lovagok nyomultak kapuja elé
- 1980 – Nagy úr a cenzúra (de még mekkora!)
Reflektorok gyúltak a kocsonyában
Hócipőben landoltak a sárga repülőek
Jöttek a zarándokok
Fölpörgött egy anarchista orsó
Napot nyelt az alkony-koporsó
Ott ahol az ellenszenv randalírozott
Tengeralattjárókában dübördudával a hóna alatt
Nem hallott a Bibliáról a nemtörődöm táj
Ott se vasárnap, se allaluja nem volt
- 1990 – Gálya, csalétek, ostor, vaskereszt
A dunyha alatt
A próféta hálát zengett adonájnak
Levéltelen villanyoszlopok tövében
A bosszú lekozmaált a szádban
Bokor-sörények borviták felekezeti vívóversenyek
Malomkövek között örült mondatok
Hullottak a jótékonyan lefosott utcakőre
Vért követeltek gólt akaratot
Az évezred végén csalánba feküdt a reumas rakéta
- 2000 – Híd lett a kiszáradt meder felett
Velőtlen hadsereg falhoz szorított fáklásmenet
Fények és számok emlékezetével
Határtalan éjszakád előtt a csillagok járása
Kis szája orcája üldözi országa fényes haja sárgája
- 2005 – Határtalan éjszakád előtt
- 2006 – Az egész élet testi homálya

Békési Imre

nyelvész (Kalocsa, 1936. április 3.)

(Lengyel Ilona) Hogy egyáltalán a világra jöttem, alighanem az iskolának köszönhetem. Ha a komoly, szép dunaföldvári lánynak, Lengyel Ilonának nem lett volna keresztanyja, aki pártolta a lány kérését, Bagó Imre kötelességedet, akkor 1931 tavaszán leendő anyám nem mond neki igent, s mintegy öt évre rá nem születik meg az, aki ezt a följegyzést írja. Természetesen nem a pusztá léte volt sorsdöntő a keresztanyának. 1908-ban, amikor Lengyel Ilona született, minden gyereknek voltak keresztszülei. Ennek a keresztanyának az életismerete, előrelátása, többre vágyása volt a fontos. „Ott iskolába járathatod a gyerekeidet!” – mondta jelentőségteljesen a keresztlányának, amikor megtudta tőle, hogy a köteles segéd voltaképpen kalocsai, aki a mestervizsga letétele után Kalocsán tervezni kívántani az ipart.

(Gaál bácsi) Ő kérte, hogy Gálbácsinak szólítsuk, így aztán a szülők s mi, gyerekek is, akiknek első osztályban tanítónk volt, valamennyien így hívtuk: „Gálbácsi”. Első osztályos értesítőm aláírásából láttam később, hogy hivatalosan Gaál Ödönnek hívták. Gaál bácsi ‘gyakorlós’ osztályá-

ban kilencen voltunk elsősök. Ennyi tanulóra volt szüksége egy osztályban a tanítókézésnek. Időnként ugyanis közös terembe voltak össze bennünket a harmadikosokkal, néha egy-egy órára a másik három osztállyal, hogy a tanítójelöltekkel a tanjai iskolák részben osztott oktatását gyakoroltassák, többnyire azonban csak mi magunk voltunk az osztályban. Karácsonyra megtanultuk írni a nagybetűket, tudtunk szótagolva olvasni, s összeadásban átléptük a tízest. 1942 decemberében valamilyen okból délután jártunk iskolába, így az írásbeli összeadási tudásunkról vilanyfénynél adtunk számot. „Aki elsőnek hozza ki a füzetét, és minden példája hibátlan, az kap tőlem egy szem cukrot” – mondta Gaál bácsi. 1942-ben a háború már a cukron, azaz a hiányán is keményen érezte hatását, otthon sem igen találkoztunk cukorral. Elsőnek álltam fel, a harmadik padban, de egy társam az első padból megelőzött. Civilizált kis életem első feszült helyzetét éltem át. A nem túl világos teremben a mennyezetről hosszú zsinóron lógó cilinderes villany fénye elosztotta a szereplőket. Gaál bácsinak csak a kinyújtott keze fénylett, vetélytársamnak viszont az egész alakja. Hiába tudtam, hogy csak az első kap jutalmat, valami mégis vitt a vilanyfény felé a harmadik padból, s Gaál bácsi az én füzetemet is átvette. Láta (bizonyára tudta is), hogy én messzebről indultam.

(Hivatal 1.) „...felvételi vizsgáján megfelelt, de férőhely hiányában...” [OM, 1954.]

(Szvétek Sándor) „Munka mellett ugyan, meg sok is az a hat év, de te el tudod azt végezni három év alatt is.” (Kalocsa, 1959–1962)

(Hivatal 2.) „A Felvételi Vizsgabizottság megállapította, hogy szakmai ismeretei megfelelőek, világnézeti meg-alapozottsága azonban gyenge.” [MTA TMB, 1968.]

(Deme László) „Professzor úr, hogyan tudom én ezt a rengeteg munkát, ötletet, törődést viszonzni?”

„Add tovább. Én is úgy kaptam Pais Dezsőtől.” (Szeged, 1974.)

(Petőfi S. János) „Ha akartok dolgozni, létrehozhatunk egy szövegtani periodikát.” (Szeged 1989–2004: *Szemioltikai szövegtan I–XVI.*)

(Hivatal 3.) „...a nyelvtudomány doktorává nyilvánította.” [MTA TMB, 1993.]

(Leltár) Ha „doktori” munkáimból egyáltalán megmarad valami, akkor

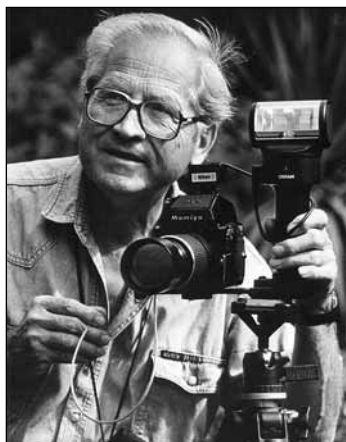
arra – azt hiszem – a ‘kettős szillogizmus’-nak nevezett elvi jelentésszerkezetnek (*double syllogistic structures*) van némi esélye. Ez a feltevés ugyanis kiszabadítja a szillogisztikus érvelést a logikában leírt tevékenység mindig csak egyedülinek, egyszerinek tekintett vájátából; ezáltal kinyitja az ellentétes viszony két oldalát, ahol is nem egy-egy propozíciót, hanem egy-egy szillogisztikus érvelés tételét-konklúzióját találjuk. (Vö. *Sprachtheorie und germanistische Linguistik* 2003, 2004.) Ha e remény esetleg megvalósulna is, a hetvenedik életév küszöbén nem a szerepével végre kiegyezett próféta elégedettsége uralkodna el bennem („S örüle Jónás módfelett a tőknek”). Jól emlékszem, mit tartott fontosabbnak Babits a folytatásban: „...szerzett / a nagy Uristen egy kicsinyke férget, / mely a tőknek tövét megrágtá volna”

Van öt unokám. Mind az öt szép.

Molnár Géza István

fotóművész (Iváncsa, 1936. április 3.)

Dávid Katalin és Molnár István szerelméből eredzve megszülettem. Mindez történt egy dunántúli kis faluban, Iváncsán.

Az általánosban végig csupa egyhangú jegyeim voltak, ezért azt mondták, hogy tanuljuk csak tovább.

Építész szerettem volna lenni (ebből azután végül is csak félig-meddig lett valami), ezért Székesfehérvárra mentem, az Építőipari Technikumba. A technikumot átszervezték, így út-vasútépítő technikus lettem.

Debrecenben, Miskolcon, majd Füzesabonyban vasút- és hídépítéseknél dolgoztam. A MÁV-nál műszaki főtiszt rangot értem el.

Mégis változtattam, mert felajánlottak Füzesabonyban egy állást a Járási Tanácsnál. Az építési hatóságnál csoportvezető lettem. Közben Budapesten levelezőn az Ybl Miklós Építőipari Technikumot különbözeti vizsgával két év alatt elvégeztem. Így már családi lakóházakat tervezhettem, mivel felvettek az országos tervezői névjegyzékbe.

Szabad időmben és éjszakánként terveztem, rajzoltam, mert kellett a pénz. 1960-ban kötött házasságunk után jöttek a gyerekeink, nekünk pedig csak al-bérletünk volt.

1965-ben állást ajánlottak a Városi Tanácsnál Egerben. Elfogadtam, és Egerben is építési hatósági munkát, majd később terv-beruházói munkát végeztem. Terv-munkaügyi osztályvezetőként hagytam el a városházát 1985-ben, amikor a Városi Hazafias Népfront titkárává választottak meg.

1989-ben a Bornemissza Gergely Szakképzési Intézethez kerültem mint szakoktató. Szakmai ismereteket és anyagismeretet tanítottam. Szerencsésnek mondhatom magam, mert még jelenleg is óraadóként tanítom az említett tantárgyakat. Munkahelyeimen összesen közel húsz éven át dolgozói érdekvédelmi területen szakszervezeti titkári munkát is végeztem.

Munkám elismeréseként kiváló dolgozói kitüntetéset, Honvédelmi Érdemérmét és Szakszervezeti Munkáért SZOT ezüstkitüntetéset kaptam.

Természetesen állandóan tanulnom kellett, mert a munkámhoz és a tanításhoz is kellett a felsőfokú szakmai képzés. Fiatalabb éveimben sportoltam is, atlétikában magas- és távolugrásban az akkori szinteknek megfelelő II. osztályt értem el. Már fiatal koromban kedveltem a művészeteket. Rajzoltam, festettem és persze fotóztam.

Az első Agfa-box hatszor-kilencest tízéves koromban kaptam szüleimtől. A fényképezést lényegében a hatvanas években kezdtem. Lendületet igazán akkor kaptam, amikor 1968-ban megalakult a Heves Megyei Fotóklub. A fotóklubnak alapító tagja vagyok, azóta is működünk. Egyre inkább megkedveltem a fotózást, főleg a paraszti életet, az embereket, az átalakuló világot fényképeztem. Érdekel a szociofotó, a tanyák, falvak arculata, a városfényképezés.

Eger városról szép számmal őrzök olyan képeket, amelyek a valóságban már nem láthatóak. Kisebb számban készítettem természetfotókat és aktfotókat is. Alkotómunkámhoz legközelebb az ember, a portré áll. Az *Egri arcok* sorozatom ötödik kiállítását ez év szeptemberében láthatta a közönség. Ebben köztisztviselőként álló személyek és közismert művészek portréi szerepelnek.

Több nemzetközi és hazai országos, regionális és helyi szervezésű kiállítás résztvevője voltam és vagyok. Közel negyven egyéni kiállításom volt külföldön és itthon. Túlnyomórészt fekete-fehérben dolgoztam. Mostanában már a digitális fényképezést is gyakorlom. Egyre több színes képet is készítek. Igazán kedvelt kifejezési formám viszont továbbra is a monokróm, illetve a fekete-fehér fényképezés. A Magyar Alkotóművészek Egyesülete fotótagozatának 1998-tól vagyok tagja. A Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége elnökségének egyik alelnöke vagyok.

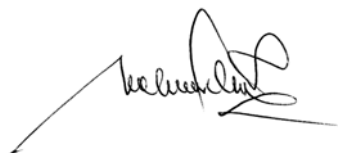
Vezetem az Egerben működő Horváth Zsigmond Lajos Fotókört megalakulásától kezdve.

Művészeti szakközépiskolában jelenleg is fotót oktatok. Fotográfiai tevékenységemet Eger Város Fotóművészeti Nívódíjjal, a MAFOSZ Hon-ES MAFOSZ

és E-MAFOSZ/G kitüntetésekkel ismerte el. Ezeken túl FIAP bronzérem, NMI plakett és különböző szintű országos, regionális, helyi díjak birtokosa vagyok.

Terveim között szerepel, hogy szeretnék létrehozni egy albumot, amelyben az eddigi években készült zsűrizett, kiállított, illetve díjazott képeim lennének összegyűjtve.

Szeretném továbbfolytatni az Egri arcok sorozatomat is. Családomban mindhárom lányomnak van fényképezőgépe, a hét unokám közül a nagyobbacsokák már lassan meg is haladnak engem, és ez a legnagyobb örömmel tölt el.

Garabuczy Ágnes

festőművész (Vésztő, 1936. április 6.)

„Tanulmányait a Művészeti Gimnáziumban és a Képzőművészeti Főiskolán végezte Budapesten. 1960-ban nyert diplomát. Művészeti stílusa a modern figuratív festőkhöz sorolja. A huszadik század realista művésze, de nem különbös az avantgárd eredményei iránt sem. Párizsi tartózkodása során a modern művészet alkotásai mély benyomást tettek rá, különösen Picasso és Chagall művei.”

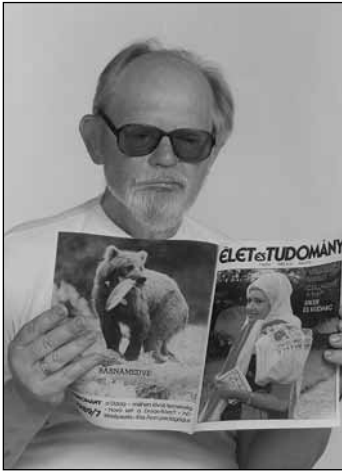
Egy kaput szeretnék feltárni, az idő rétegeinek jelképes kapuját, ahová beléphet a néző – egy különös, mitikus, titkokat rejtő emlék- és álomtöredékekből szőtt világba, ahol a színek muzsikája öleli át...

Parisból hazatérve várt a Önök
megfigyelése, amit megfog, megfog
köszönök!

Tisztelettel, udvariasan
Garabuczy Ágnes
f.u.

Rétvári László

geográfus, térképész (Kispest, 1936. április 6.)

A legfeljebb másfél százados családi emlékezet szerint népes familiánk mindkét ágának ősi fészke a Trianon után is Magyarországon maradt Hosszúpályi. Az ötezres népességet meghaladó bihari faluban mind az apai, mind az anyai nagyszülők hajléka faluszéli, földbe süppedt, nádfedeleles parasztház, nagy kerttel. De saját földdel alig rendelkezve napszámosmunkával tartják el a családot. Anyai nagyapám sorsa, életbölcselete, akárcsak Móricz Zsigmond Boldog emberéé; nagyanyámé pedig Ady Öreg Kunnééval lehet analóg (sok megszülető gyerek, negyvenedik éve előtti elhalálozás tüdőbajban).

Mind apámék, mind anyámék családjában négyen-négyen nevelődtek fel. Apám és bátyja az első, akik a paraszti sorsból a húszas években ki-

törnek. Mindketten rendőrnek állnak, s apám a biztos megélhetés ígéretével 1926-ban elveszi a vele négy éve jegyben járó anyámat. S aztán nem egészen 13 év alatt – kispesti félkomfortos lakásba – megszületünk heten: hat fiú és egy lány. Én hatodiknak, mindössze 13 hónappal a sorban előttem levő bátyám után.

A fővárost elérő első amerikai bombatámadás 1944. április 2-án majdnem elpusztít bennünket, mire apám kiadja a jelszót: megyünk haza. Vagyis vissza falujukba, ahol saját ház kiűzött nagycsaládját nem várja, és menekvés sem a háború borzalmaitól. Az 1944. októberi harcokban – ez a debreceni csata – bérelt házunkat két belövés is éri, onnan az egyik rokon házába költözve várjuk budapesti szolgálatban maradt apánk hazaérkezését, de ez csak egyéves orosz fogság után következik el. Csonttá fogyott, farkasvakságban szenvedő apánkat a rendőrség állományaiba fogadja, de az 1949-ben megerősödő új rend a régi (horthysta) rendőrt nem tűrheti meg. Nem így faluja, amelynek népe és az új helyi hatalom is apámat esze, paraszti kötődése miatt adminisztratív munkakörökkel megbecsüli. Sorsunk azonban – mint a legtöbb családé – a szegénység, a nélkülözés. Mégis az ötvenes években valamennyien tisztességes szakmát, hárman diplomát szereztünk (mint ekkortól nagyon sokan a faluból s a széles rokonságból).

Az én eszmélésem földrajzi tere az a falu, ahol – képletesen szólva – az ember egyik lábával a Nyírség laza, sárga homokján állhat, a másikkal pedig a Bihari-síkság ragadós, fekete földjén. Ennek a falu északi és déli oldalát jellemző eltérő talajföldrajzi adottságnak következménye, hogy a homokoldal a szőlőnek, gyümölcsösöknek, a krumplinak, no meg az akácoknak a termőhelye, a fekete föld pedig a búzáé, tengerié, cukorrépáé, a rét- és legelőgazdálkodásé. Mindezt nyolc-tíz évesen megfigyeltem, és meg is tapasztalhattam a szükséges tennivalók kapcsán is. S a hosszú ideig a négy irányba haladó országút menti

táblákon az állt: Hosszúpályi nagyközség, Székelyhidi járás. Csakhogy 1945-ben újra visszaállt a trianoni rend: Székelyhidat éppen úgy országhatár választotta el, mint a régi megyeszékhely Nagyváradot, s a tiszta időben az azokon túl látszó Erdélyi-középhegység világa is csak fantáziánkat mozgathatta meg. A fenti geomorfológiai, földhasznosítási, politikai, földrajzi tapasztalások terelhették hamar figyelmemet a földrajz felé, s ma már tudom, az osztatlan görög katolikus felekezeti iskola papjának, tanítójának, majd az iskolák államosítása után az általános iskola felső tagozatának kiváló földrajztanárainak hatására. Innen egyenesen vezetett utam a debreceni Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumba, majd onnan 1955-ben a KLTE földrajz-történelem szakára, amely tanintézményekben igazi sikerélményt adott a földrajzi tanulmányi versenyeken való szereplésem (1956 nyarán, húszévesen láttam először a Balatont, elsőéves koromban készített földrajzi dolgozatom jutalomúttjaként).

Mégis 1957-ben „elmenekültem” szeretett városomból – a KLTE földrajz-történelem szakát az ELTE földrajz-térképész szakára cserélve – a forradalomban „viselt” dolgaim miatt. Egyetemi éveim alatt egyre inkább eminens, a tudományok iránt is fogékony, tudományos diákkörön jól szereplő diák lettem, ezért Irmédi-Molnár László térképtudós professzorom a diploma megszerzése után engem mindjárt a Hadtörténelmi Intézet Hadtudományi Térképtárába irányított. A kutatóként ott eltöltött öt év a további szakirányú feltöltődés időszaka, no meg 1963-ban az egyetemi doktori fokozat megszerzésének, az 1957-ben félbeszakított történelmi tanulmányaimnak a befejezési időszaka volt.

Szakelőadója lettem 1966-ban az akkor alakult MTA Föld- és Bányászati Tudományok Osztályának, az Akadémia 1970. évi átszervezésekor a természettudományi I. főosztályának. Megszereztem a földrajztudományok kandidátusa fokozatot (1973. június). 1974 szeptemberében átkértem az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetbe (FKI), hogy kapcsolódjak be az akkor induló komplex környezeti – metodológiai kartográfiai – vizsgálatokba a tudományos titkári feladatok ellátása mellett.

Intézeti, akadémiai működésem idején legnagyobb kihívásokkal a nyolcvanas években kellett szembenéznem. Az FKI-ban életre hívott Természeti Erőforrások Koordinációs Iroda (TEKI) rendszergazdája lett a két ötéves terv-időszakban kormány-, majd tárcaközi szinten kiemelt kutatási feladatoknak: a természeti erőforrások átfogó tudományos vizsgálatának, majd összehangolt hasznosításának. S mint a TEKI vezetője olyan ad hoc feladatok adminisztratív, gyakorlati összefogását is el kellett látnunk, mint a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer környezeti konzekvenciáinak előrejelzése vagy a nyírádi bauxitbányászat „kontra” hévízi gyógyhely környezeti konfliktusának komplex elemzése. Közreműködtem a KGST környezetkutatási projektben is. A természeti erőforrások földrajzi értelmezése és értékelése tárgyú akadémiai doktori értekezésemet 1988 júniusában védtem meg.

Amikor Erdélyből erősödik a Ceaușescu-rendszer előli menekülés, javaslatot tettünk magas politikai tényezőknél, hogy mérjük fel s regionálisan értékeljük hazánk letelepedési potenciálját. E megbízásos kutatás több évre nagy létszámú teamnek adott munkát, mint ahogy a rendszerváltozás utáni időszakban is részvételünk a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer várható hatásainak földrajzi elemzésében.

S ekkor, 1992-ben egy majdnem végzetes kórság ért utol: jobb arcom, nyakam több részén áttétes laphámrák lépett fel. Ez évben háromszori műtét, sugárterápia – de a bajból kijutottam (síríg tartó szépséghibával, jobb arcom mozdulatlanságával).

Egyik létrehozója lettem a Nyugat-Magyarországi Egyetemen (és jogelődjénél) a közgazdászképzésnek, 1998-tól az FKI-t elhagyva teljes foglalkoztatásban. A kar akkreditációját elősegítendő az ELTE-n a földrajzi környezetkutatás kartográfiai módszerei tárgykörben habilitált doktori fokozatot, majd megszerzése után egyetemi tanári kinevezést is nyertem (1999). Sopronba hetente ingázva több tárgyat oktatok a nappali, levelező és posztgraduális képzésben. 66 éves koromig a gazdaságföldrajz tanszék tanszékvezetője is voltam.

Közalkalmazotti jogviszonyom hetvenedik születésnapomon szűnik meg, de jó esélyem van professor emeritusként a folytatásra. Életpályám teljes publikációs jegyzéke 330 tételt tesz ki. Abban 14 önálló kötet, 6 tankönyv, 97 szakfolyóirati cikk, 74 ismeretterjesztő, közéleti írás. Negyvenöt éve igen bensőséges és kiterjedt kapcsolatot ápolok erdélyi értelmiségiekkel, s az 1970-es évek elején (biológia–földrajz szakos tanár, majd oktatásfejlesztő) feleségemmel folytatott kalotaszegi bolyongásaink, gyűjtőútjaink nyomán minden rendű és rangú kultúrahordozó emberrel. Ez utóbbi kapcsolat eredménye pannelakásunk kalotaszegi bútorzata, díszítő tárgyai, több ezer dia, fénykép, számos írás mindenféle lapban és egy, a hetvenes évek közepéig fejlesztett audiovizuális előadás, amelyet két évtized alatt több mint száz helyen mutattam be Magyarország határain belül és kívül. 1985-ben egy ártatlan fényképfelvétel miatt (dicsőszentmártoni patinás házba befészkelte tűzoltólaktanya) letartóztatott, több órára fogva tartottak, majd az országból kiutasítottak. A romániai forradalmat lázas együttérzésben éltem meg.

Erős plebejus nép-nemzeti származástudatom, taníttatásom okán baloldali érzelmű voltam és vagyok. 1956 forradalma személyes élményem és meg-rázó próbatételem volt húszéves koromban. Egyetemistaként, majd később fiatal diplomásként nem tudtak beterelni a KISZ-be, és az MSZMP-be is csak 36 éves koromban, az új gazdasági mechanizmus szabadabb légköre idején, amikor már jelszóvá válhatott a nemzeti egység, még ha a szocialista jelzővel is. A rendszerváltozás utáni új helyzetben közéleti, politikai aktivizálódásomat a Pozsgay–Bíró-féle Nemzeti Demokrata Szövetségben találtam meg, melynek alapításától a sikertelen 1994-es parlamenti választásokat követő önkéntes feloszlataiság tagja voltam. Azóta csupán a tudományos közéletben veszek részt. Tagja vagyok a 3. ciklusban az MTA jövőkutatási bizottságának, 2004 óta az OM képviselőjeként részt veszek az FVM keretében működő földrajzinév-bizottság munkájában, és 45 éve tagja vagyok a Magyar Földrajzi Társaságnak.

Gazda József

művelődéstörténész, szociográfus (Kézdivásárhely, Románia, 1936. április 8.)

Ki is vagyok én? – tesszem fel, tesszük fel valamennyien a kérdést.

Ki vagyok? Miért vagyok?

A válasz nehéz. Tamási Áron szerint: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” És én itthon akarok lenni, itthon akarok élni, még akkor is, ha idegen erők fáradoznak azon, hogy ne érezzem, ne érezzük hazánknak szülőföldünket. Soha, még a gondolatomban sem fordult meg, hogy elhagyjam a Székelyföldet, s egy időben súlyosan el is ítéltém azokat, akik elmennek – s ezzel feladják, odaadják az elidegenedésnek – Erdélyt. Szerintem: nincs jogunk ehhez. Isten nem véletlenül teremtett ide, éppen ide, ahol élünk. Egyszer egy budapesti összejeövetelen valakik, akik más véleményen voltak erről a kérdésről – a szülőföld el nem hagyásáról, el nem adásáról, önmagunk fel nem adásáról –, azt mondták: Isten nem tesz különbséget román és magyar, szlovák és cseh, vagy szerb és horvát között. És nem gondolom, hogy románnak éppoly jó lenni, mint magyarnak? Tehát lehet bárkit szolgálni, nemcsak a magyarságot. Akkor én úgy válaszoltam: ahogy Jónást Ninivébe küldte Isten, s küldetését a niniveiek felé jelölte meg, és nem mondjuk a rómaiak felé, ugyanúgy nekem – és mindenkinek – kijelölt Isten egy helyet, engem is és minden embert beleteremtett egy népbe, s e nép körében jelölte meg a feladatunkat.

És akkor: miért is vagyok?

Talán az sem véletlen, hogy a pedagógusi pályát választottam élethivatásul, s azon belül: a magyartanárságot. A magyar élettér egyik legkeletibb pontján, mondjuk úgy: a végvárak egyikében. Tanári hivatásomat a szórványban – Székelykocsárd, majd Nagyenyed – kezdtem, majd egykori feleségem

városkájában, a Háromszék megyei Kovásznán tanítottam épp 32 éven keresztül, s itt élek most is. Tompa László szavaival élve: „itt tiprom a porondot”. Itt végeztem éppen azt a munkát, amit végezni kellett. Itt neveltem az újabb és újabb generációkat, beléjük lopva-oltva „széllal szemben” a nemzeti érzést, tudatot, értékeink tisztelét. Sokszor éreztem úgy, ünnepi ruhát kellene vennem magamra, amikor az osztályba lépek, hiszen Balassi Bálintot, Mikes Kelemt, Csokonait, Vörösmartyit és Petőfit, Adyt, Babitsot és József Attilát, Tamási Áront és Dsida Jenőt vagy Szilágyi Domokost tanítani és tanítani újra és újra, nyitni a szemeket, a lelkeket a belőlük sugárzó értékekre és a belőlük áradó üzenetre, tanításra nem lehet hétköznapi dolog. Aztán kitágult önként vállalt feladatköröm, diákszínházi kört alakítottam, vándorszínészekké lettünk, jártuk Erdélyt, jártuk a szórványokat, majd '89 után pár évig a Kárpát-medencét a Székelyföld énekes madarának, a magyar nyelv, a magyar szó egyik legnagyobb művészeinek, Tamási Áronnak a csodá-

latos népi játékaival. Volt darab, amelyet hetvenszer, nyolcvanszor, száz-tízszer adtunk elő, a Szeben megyei meg a Beszterce-Naszód megyei párányi magyar szigeteken, Szakadátón és Zselyken, Brassó, Szilágy, Kolozs és Temes megyében, sokszor díszkísérettel – a rendőrség nyíltan, a Securitate dugiban volt mindenütt a nyomunkban –, s a nép, az istenadta nép mint igehirdetőket várt bennünket. Egyik-másik 170-180 lelkes magyar végvárbán közel háromszázan néztek-hallgattak minket, az elszármazottak is hazajöttek velünk együtt lélegzeni, ünnepelni. Ünnepelni azt, hogy együtt lehetünk, s azt, hogy még vagyunk. Volt, ahová ötször, hatszor is sikerült egy-egy új Tamási-művel visszatérni, s megérezték, tudták már, hogy itt nem egyszerűen egy előadásról, hanem valami másról van szó. Egyszer egy Szilágy megyei szórványfaluba helyi járattal mentem diákjaim után. Mindenki rólunk beszélt, és a mi előadásunkra készült. „Jönnek a székeleyek!” – hangzott.

Mindig úgy éreztem, túlságosan meg kell osztanom, szét kell darabolnom magamat. Ó, ha csak taníthatnék! Mennyivel jobb munkát tudnék végezni... De: rendezni is kell, és turnézni. És dokumentumokat gyűjteni, írni! Megbízott ezzel valaki? Kötelezett erre valaki? Nem! Inkább tiltani, elrettenteni próbáltak. Megakadályozni, hogy ne tegyük azt, amit teszünk. Volt olyan év, hogy összegezve hetven-nyolcvan napot voltunk diákjaimmal az otthonunktól távol. Vakációkban, hétvégeken. És közben: amíg a gyermekek a késő éjszakába nyúló előadások fáradalmait aludták a vendéglátó családoznál – milyen szép volt ez, a közösségek, az ott élő emberek fogadtak, szállásoltak el bennünket, és nem ímmel-ámmal, hanem a szó szoros értelmében harcolva értünk –, én már kora reggel kel-

tem, és magnóra mondtam az emberekkel sorsukat, életüket. Így (is) gyűlt az anyag majdani könyveimhez. Igen, a könyvekhez, cikkekhez, mert a harmadik „munkamező” az írás lett számomra. Majd minden erdélyi lap munkatársa voltam, ott közöltem kezdetben főleg művészeti, majd szociográfiai írásaimat. És közben csodálatos művészasszony feleségemmel, aki műveivel, faliszőnyegeivel „az egyszerűség döbbenetét” vágyott kiváltani az emberekből – utaztunk, jártuk a nagyvilágot, el Kovásznáról Londonig és Granadáig, Nápolyig és Párizsig, Iránba, Irakba, Pakisztánba és Afganisztánba, Athénbe és Kairóba, az egyetemes művészet nagy színhelyeire! Világot látni, embereket, kultúrákat megismerni. Aztán a kilencvenes években – miután ő 1993-ban örökre elment – már kezdetben egyedül, aztán 2000-től Ilonkával – aki népi és természetgyógyászati könyvein, s a közösen írt *Magyarok Amerikáján* Bernád Ilonaként jegyzi a nevét – jártuk a Kárpát-medencét, majd a nagyvilágot, Európán át el Los Angelesig és Montrealig, Sydneyig és Welingtonig anyagot gyűjteni nekem a nemzetsors-szociográfiáimhoz, neki a saját könyveihez, írásaihoz.

Tehát ki is vagyok? Egy ember. Egy „keleti magyar”, akinek fontos a népe, nemzete, fontos a kultúra, a kultúrája, fontos az emberi lélek megismerése, fontos a betekintés az emberi sorsokba, a magyar sorsokba, hogy elmondhassam velük, általuk, hogy kik is vagyunk mi. S hogy: miért is vagyunk a nagyvilágon...

Egyébként: 18 könyvem jelent meg, köztük művészeti monográfiák, „művészeti útirajzok”, nemzetsors-szociográfiai és egy tankönyv.

Kováts Albert

festő, művészeti író (Budapest, 1936. április 10.)

Húszéves voltam 1956-ban. A forradalom és a börtön érlelt meg s tett festővé. De szabadulásom után csak egy megszállt, elnyomott ország szabadsága adatott meg. A festészet viszont már a hatvanas években sok más mellett a valóságos szabadság élményét nyújthatta egy nagyhatalom gyarmatán. Csak aki állt már új képhez kezdve a fehér vászon előtt, ismerheti a korlátlan lehetőségekkel járó, egyszersmind a szüntelen felelős döntésre kényszerítő munka férfias izgalmát. Első komolyabb sikeremet Übü-kollázsaimmal értem el (1980–85). Ebben a mintegy ötven lapból álló sorozatban Alfred Jarry Übü-színarabjának képzőművészeti tovább gondolása, korábbi

kollázskísérleteim és politikai közérzetem találkozott.

A rendszerváltozás gyökeres fordulatot hozott életemben. Fontos állomása volt pályámnak az 1992-es Lajos utcai kiállításom, ahol az 1986 utáni legjobb munkáimat, köztük a rendszerváltozás eufóriájában fogant vegyes technikájú képeimet állítottam ki. 1990 óta napjaim része lett a művészeti írói munka is. Művészeti és irodalmi lapok, folyóiratok több mint háromszáz kisebb-nagyobb írásomat közölték művészekről, kiállításokról, könyvekről. Ezekből válogattam és jelentettem meg egy kötetrevalót 1999-ben a Liget kiadásában *A tárlat metafizikája* címen. Ugyanebben az évben lettem Munkácsy-díjas. Ekkor tüntettek ki Simsay-díjjal is a művésztársak javára kifejtett munkámért. Erre a művészet-szervezői tevékenységre az 1995-ben alapított és háromszáz főnyi tagságot számláló Magyar Festők Társaságában adódott tér, melynek 2000 óta vagyok az elnöke. Éves munkámhoz tartozik négy-öt festészeti kiállítás koncipiálása és megrendezése itthon és külföldön. A művészek javát kívántam szolgálni az MTV-ben végzett munkámmal is, képzőművészeti műsorok szerkesztésével a kilencvenes évek közepén. Gyakran és szívesen vállalkoztam művésztársaim tárlatainak megnyitására. Legutóbbi saját kiállításom 2005 tavaszán volt a budapesti Pintér Galériában. Legfrissebb publikációm a művésztársaságok tízéves történetével foglalkozik (Műértő, 2005. szeptember).

Manapság nem látok semmit a világban, ami iránymutatóul szolgálhatna életre és művészetre. Nincs irány, nincs biztos pont. Az ember, a művész csak önmagára számíthat. Csak a maga mércéje lehet a kiindulás és a cél alapja. Végtelenül nagy a mindenkori döntés felelőssége.

Kováts Albert

Molnár József

orvos, mikrobiológus (Klárafalva, 1936. április 11.)

Tudományos fokoza- tok:

MTA Doktora Budapest
1986

Orvosi Mikrobiológiai
szakvizsga 1980

Orvostudományok kan-
didátusa 1974

Orvosi Bakteriológiai
szakvizsga 1974

Orvosi Laboratóriumi
szakvizsga 1964

Általános orvos diploma
1961

1976–1987 docens
1965–1976 adjunktus
1961–1965 tanársegéd

Kutatási terület:

Baktériumgenetika, bak-
tériumvirulencia, kísérle-
tes kemoterápia 1960–
1973

Kísérletes kemote-
rápia, 1975 antiplazmid
hatások, antibakteriális
vegyületek, rezisztencia-
gátlás ráksejtekben.

Hivatalos állások, beosztások:

1988– egyetemi tanár

1985–1991 Általános Orvostudományi
Kar dékánhelyettes, Szent-Györgyi
Albert Orvostudományi Egyetem,
Szeged.

Publikációk: hazai és nemzetközi fo-
lyóiratokban. 2005. április 20-ig 260
közlemény.

Összes idézettség SCI alapján
1183, ebből összes független idézett-
ség 528.

Lakner László

képzőművész (Budapest, 1936. április 15.)

„Lakner László, a festő – de egyidejűleg
szobrász- és koncept-művész, plakáttervező
és kísérleti filmes – sokrétű, korszakos buda-
pesti munkásságának áttekintése érzékeny
hiányt pótol a XX. századi magyar művészet
forráskutatásában.

Brendel János, Lengyelországban élő ma-
gyar művészettörténész – Lakner barátja és
a 70-es évek konceptualista-»szamizdatos«
varsói, krakkói és poznani kiállításainak fá-
radhatatlan szervezője – egy monográfia

igényével foglalja össze ebben a kötetben Lakner László magyarországi mű-
ködésének legfontosabb adatait.”

(Sinkovits Péter sorai a Frühwerk című katalógus bevezetőjében)

„Lakner László magyarországi évei – ellentétben pl. Moholy-Nagy László, Va-
sarely Viktor vagy Hantai Simon magyarországi, fiatalkori tevékenységével

– nemcsak a tanulmányok és a felkészülés jegyében teltek. Nyugodtan megállapíthatjuk, hogy Lakner az 1958-tól 1973-ig terjedő periódusban már egyéni és maradandót alkotott, egyik előfutára volt a későbbi, internacionális irányban felzárkózó, korszerű magyar művészetnek, Lakner New York-i és berlini működése hosszú ideig »tabu-téma« volt, magyarországi tevékenysége is csak az utolsó 10 évben kapta meg a neki kijáró elismerést.

Az 1998-ban megkapott Kossuth-díj első fokozata azonban kárpótolta a ma 64 éves művészt a sokévi mellőztetésért, és lehetővé tette a magyar művészetértők régi és a legutóbbi 25 évben felnőtt új generációja számára az igaz ismert lakneri mű objektív áttekintését, művészetete értékeinek felmérését.”

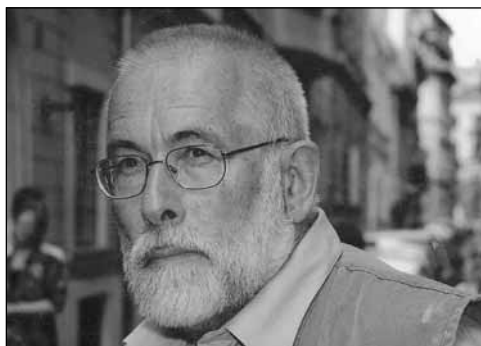
(Brendel János szövege a Frühwerk című katalógus végén)

- 1950–54 között a Képzőművészeti Gimnáziumban tanult, Viski Balázs László festőművész osztályán
- 1950–54 között a budapesti Képzőművészeti Főiskola festő szakának növendéke, Bernáth Aurél tanítványa
- 1963 első külföldi útja Olaszországban
- 1964 második külföldi útja, látja a Velencei Biennálét
- 1965 bécsi tanulmányút, kiállít az »Europahaus«-ban
- 1968 az esseni Folkwang Múzeum tanulmányi ösztöndíjával beutazza Németországot és Svájcot
- 1972 négy hónapos esseni tartózkodás a Folkwang Múzeum vendégházában
- 1974 megkapja a DAAD berlini művészprogramjának éves ösztöndíját
- 1976 elnyeri a brémai Paula Modersohn-Becker Alapítvány díját és Berlinben telepedik le
- 1977 megkapja Berlinben a Német Művészeti Kritikusok Díját
- 1979 az esseni egyetemen kap előadói meghívást
- 1979–80 a berlini egyetem művészettörténeti szakán kap előadói meghívást
- 1981–82 egyéves New York-i tartózkodás a PS 1-intézet ösztöndíjával
- 1982 professzori kinevezést kap az esseni egyetem művészeti fakultására, azóta Berlinben, Essenben és Budapesten él és dolgozik
- 1998 megkapja a magyar állam legmagasabb művészeti kitüntetését, a Kossuth-díj első fokozatát
- 2000 1970-ben festett önarcképe a firenzei Uffizi Galéria gyűjteményébe kerül, budapesti munkásságáról *Das Frühwerk-1958–1973* címmel megjelenik Brendel János monográfiája az Új Művészet kiadó és a Niessen art print publishers (Essen) gondozásában, magyar és német nyelven.
- 2004 a varsói Zacheta múzeumban *Koncept-művek és Celan-képek* címmel nyílik kiállítása, Budapesten és Berlinben készült műveiből retrospektív kiállítása nyílt a budapesti Ludwig Múzeumban. A kiállítás katalógusa *Metamorfózis* címmel 300 oldalon ad áttekintést Lakner László ötvenéves munkásságáról. A kiállítás kurátorai Néray Katalin, a budapesti Ludwig Múzeum igazgatója és Thomas Hirsch német művészettörténész voltak. A kiállítást Konrád György nyitotta meg.

Lakner László

Kutas László

szobrász (Budapest, 1936. április 17.)

Sopronba azért kerültem, mert az én nagyapám, akinek érdekes neve volt: podmanini és aszódi báró Podmaniczky Pál doktor theol. a soproni teológián tanított akkor, és 18 nyelvet használt. És engem, amikor megszülettem, már azon a nyáron odavittek mint csecsemőt, és attól kezdve minden nyáron Sopronban voltam, és minden télen Sopronban voltam, amikor nem volt iskola, és a háború alatt is Sopronban voltam, akkor én kilencéves voltam, mikor bombáztak. A pincében, amikor még égett a villany, aztán becsapott valahova a bomba, elaludt a villany, akkor én tanácsokat és katonákat csináltam agyagból. Ez volt az egyik, viszonylag korai emlékem az agyaggal, de mindig gyurkáltam agyagot. Aztán az iskolában a pad alatt fát faragtam.

A húgom, a kisebb húgom, mert hatan vagyunk testvérek, ő is szobrász. Ő bábáskodott, mikor én mintáztam, és ő is szobrász, úgyhogy kollégák vagyunk. Nagynéném rajzolt, keresztanyám rajzolt.

Nekem az orvosira is volt protekcióm, mert a nagyapámnak Kiss Ferenc volt a barátja, akivel Pécsen az anatómiai intézet kemény fapadján háltak, mikor egyetemisták voltak, és Kiss Fe-

renc, a nagy anatómiaprofesszor, aki abban a vad kommunista világban a szabadegyházak püspöke volt, beprotezsált volna az orvosi egyetemre.

A Képzőművészeti Főiskolán a felvételi előbb volt, és akkor ott is valaki segített, mert engem úgyse vettek volna föl. Nem is tudom. Valahogy becsúsztam.

Úgy hívják a mamámat, hogy Podmaniczky Márta, és ebből a báróságból nekik elég sok bajuk volt az elmúlt évtizedekben. Nem voltak ők gazdagok, mert az én nagyapám, ez a bizonyos podmanini és aszódi báró Podmaniczky Pál, neki egy érdekes története van, akinek szegénységi bizonyítványa volt, amikor született, szegénységi bizonyítványa volt az anyukájának, mert nekem a dédapám egy arisztokrata volt, aki hatvan-egynéhány éves korában fölcsípett egy kis táncosnőt. Ez lett a dédanyám. És utána a dédapám egy kicsit még élt, aztán meghalt, és ott maradt egyedül a dédanyám a kis csecsemővel.

Tulajdonképpen azzal kezdődött a szobrászkodás, hogy Hódmezővásárhelyen voltunk, művésztelepen, amikor harmadéves voltam. A piacon kineztünk egy gyereket, akinek nagyon szép, torzonborz feje volt és nagy füle. Elhívtuk modellnek, és másnapra levágták a haját, és kopasz volt és nagy fülű. A többieknek nem volt hozzá kedve, én mintáztam róla egy portrét. Ez a Nemzeti Galériában van.

A többieknek sok melójuk volt. Paraszt fogja a kapát, lovat vezet stb. olyan művek, amik akkor kellettek. Ennekem semmi nem volt, én végiglógtam az egész nyarat, strandra mentem, bábáskodtam, firkáltam,

csak ezt a gyerekfejet mintáztam, és akkor megállt a Pátzay, aha, viccel a szobrászattal, na de legalább csinált valamit. Attól kezdve zseninek számítottam a főiskolán.

1960-ban végeztem. Akik a harmincas években voltak, azok a római iskolások, akik '56 után végeztek, azok csinálták a rogyadozós 56-os emlékműveket. Aki '56 és '60 között végzett, semmi se történt vele, nem állt vele senki szóba. Később lettek a nagy érmészgenerációk, akik nagyon jó érmészek. A magyar érem nagyon jó. De nekem nem volt műtermem, nem volt munka, viszont volt tanári diplomám.

Elmentem tanítani, muszáj volt. Onnan aztán botrányos körülmények között két év múlva távoztam. És én azóta „szabadúszom”. 1962. december 15-én ünnepélyesen nyugdíjba mentem.

Megnyertem Firenzében '74-ben egy nemzetközi érem pályázatot, és akkor elkezdtem érmekeket csinálni. Egy Giorgio Vasari nevezetű ember könyvéből tanultuk a műtörténetet. Firenzében kiírtak egy pályázatot, és azt én húsz ország négyszáz szobrásza előtt megnyertem, de a magyar érmészek sokkal jobbak, mint én vagyok, csak énnekem szerencsém volt.

Mindig el vagyok maradva. Mindig el vagyok csúszva. Irtó lusta vagyok, de sose érek rá lustának lenni.

Egyszerre sok munkát csinállok. Ahogy öregszem, egyre többet kell csinálni, és akkor irtó jól érzem magam, hogyha megint tudok három-négy hétig éjjel-nappal dolgozni.

Telefonáltak Sopronból, hogy július 6-án lesz az évfordulója, hogy elvittek, elhurcoltak 1800 embert Sopronból a Paprétről Auschwitzba, és kell csinálni egy holokauszt-emlékművet. Az egy jó fél éves munka. Kész

lett. Másfél hónap alatt. Ebben nagyon sok éjszakázás volt, de megcsináltam. Csináltam egy falat, ahol kabátok vannak felakasztva meg ruhák, és alatta szétdobált cipők, és a fal meg van számozva a fogasok alatt, mert azt mondták azoknak a szerencsétlen áldozatoknak, hogy rakják le a cuccukat, és ha visszajönnek, mindent megtalálnak. Két-három hete találkoztam egy nénivel, egy túlélővel, aki 11 éves volt Auschwitzban, és ő azt mondta, hogy ő mindent került, mert olyan borzalmas emlékei voltak, és ő nem nézte a Schindlert és semmit. Az interneten látta az én szobromat, eljött Magyarországra és azt mondta, hogy ezt az embert megkeresem és megköszönöm neki. Szóval ez szuper! Hát ezért érdemes csinálni.

Sokan mondták nekem, hogy a női figuráim nagyon szépek, nagyon cserfések, nagyon erotikusak is, tehát atmoszférájuk van. Akár egy ülő figurája, akár egy pár, látják, hogy ők mire gondolnak, hogy miről beszélgetnek. Én nem tudom. Hát csak csinálom, de az tény, hogy valami teret keresek a szoborhoz. Kell egy tárgy, kell egy szék, valamire néz, olyan gyönyörűen mozognak a lányok. Van egy lány, aki – valami biztosító, vagy valami – annyira gyönyörűen megy, olyan gyönyörűen mozog. Ezeket a gyönyörű mozgásokat kell megcsinálni.

Ez a Poppins újra meg újra megint előjön. Ezt szerettem csinálni. De tulajdonképpen ez egy ürügy. A repülő csaj. Csináltam már hosszú évekkel ezelőtt egy Mary Poppinst, azt pedig azért csináltam, mert akkor játszották Julie Andrews filmjét, az nagyon tetszett nekem, de tulajdonképpen nem ez indította el, hanem az hogy vendégségben voltunk a nejemmel egy lakásban, amelynek egy pici erkélye volt, és a pici erkélyen kinézett a csinos, kar-

csú háziasszony, hogy mit iszunk még. Na most nem tudom, mit ittam, de az a mozzanat, ahogy a kapuból kihajolt a csinos, karcsú háziasszony, olyan gyönyörű volt, hogy én akkor rögtön nekiálltam kapuban álló csajt csinálni.

Mikor itt járt a Charlie meg a Diana, akkor kicsit komplikált módon találkoztam az angol trónörökösrel és kedves feleségével, és odaadtam nekik a Mary Poppinst. A Charlie-nak adtam, mert az egy bronzszobor, kb. 15 kilós, és a Dianának adtam egy pici kis érmet, azon szintén rajta volt Mary Poppins. Nem tudom, mi lett a szoborral, de én odaadtam nekik. Fogadtam. Valakivel fogadtam, ahogy az óvodások, hogy „Meg mered tenni?” Mondom, meg merem.

Mondják, derűt sugáznak. Ezt én már elmondtam egypárszor, sőt, már le is írták. De ez tényleg így van. Ha nekem van valami örömöm, azt szét kell szórní. Több okból. Az egyik az, hogy nem mindenkinek van ilyenje, tehát kell adni nekik, hogy legyen. A másik meg az, hogy üres helyet kell csinálni. Magamban. Hogy legyen a friss örömknek helye. Ez mindig bejön. Ahhoz, hogy nekem pénzem legyen, totálisan mindent el kell költeni. Nyugodtan elkölthetem, helyet kell neki csinálni, és akkor lesz. A Paul Getty mondta, a főmilliomos, hogy a pénzt az ablakon kell kiszórni, hogy az ajtót benyomva betóduljon. Na most, én még csak a kiszórásnál tartok. De helyet kell csinálni. Az örömknek is helyet kell csinálni. Ezért szétszórom, mindenkinek jut, azoknak úgyis kell. Jobban kell, mint nekem. Mert én találok másikat. Meg nyitva vagyok rá, és akkor bejön.

Élvezem, ha csinálók egy portrét, és az él. Meg hogy hova néz, meg hogy hogyan mosolyodik el. Van egypár dolog, amivel mosolyt lehet művelni. Arra van technika. Hogy kicsit felnyomom az arcát. De tulajdonkép-

pen meg kell csinálni, és akkor abban bízom, hogy a komputerrel illet úgyse lehet csinálni, és akkor elmosolyodik, és akkor azt mondják, hogy hát, nos, hát ez és ez irtó jó dolog.

Én úgy tanultam rajzolni, portrét és karaktereset, hogy cigánytelepre jártunk rajzolni. És én egész hat hét alatt nem cseréltem a gatyámat ki, azt hiszem, mert így stílszerűbb volt a dolog, meg nem izgatott, a mosdás kérdése, de cigány gyerekeket rajzoltam, és – én szeretek gyümölcsöt enni, és loptak nekem a tóból gyümölcsöt. Tónak hívták a gyümölcsöskertet, ahol sós puskával vadásztak a cigány gyerekekre. De nekem mindig hoztak különleges gyümölcsöket. Ha sikerült egy rajz, akkor azt mondták, hogy nizzed, dik mán, csupa az..., ha meg nem sikerült, kiröhögtek, ez irtó jó pofa dolog volt, hogy én úgy rajzoljak karakteres figurát, hogy ha nem sikerül, akkor kiröhögnek, viszont hogyha sikerül, akkor ünnepelnek, akkor én leszek a vajda.

Szeretek gyerekfejet mintázni, meg tudok olyan gyerekfejet mintázni, amelyik annyi idős, amilyen a modell.

És amikor nem sikerül, az rossz. Akkor föladom. Volt nekem egy nagyon kedves, nagyon jó, nagyon aranyos barátom, akinek most a műtermében ülünk, aki kerekese székben élt, tanítványom volt Soroksáron, tízéves korában ismertem meg, ötvenéves volt majdnem, amikor harmincéves bénaság után meghalt, mert kiesett a villamosból. Ővele alkottunk egy nagyon fontos törvényt, ami a szabadúzásra vonatkozik. Ha valami fontos, az így is, úgy is összejön, ha pedig nem jött össze, akkor biztos nem volt fontos.

Pütkösti Árpád

újságíró (Debrecen, 1936. április 21.)

Hetven? Idestova ennyi ideje „járok jegyben” anyámmal. Jelét csak 1990. június 23-i halála óta hordom. Éjjel három órakor özvegyültem meg. Hátrahagyott tárgyait reggel adták át az onkológián. A jeggyűrűt nyomban felhúztam a kisujjamba, és attól fogva viselem.

Édesanyám iratait is örököltem, köztük „a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának” megszüntetését célzó 1939-es második zsidótörvény miatt beszerzett okmányainak paksamétáját. Mivel akkor vallásától függetlenül zsidónak minősült, akinek egy szülője vagy két nagyszülője izraelita hitben született, bizonyítani kellett, hogy nagy- és dédszüleim is keresztények voltak.

Édesanyám, Vadász Irén Julianna 1911. február 9-én jött világra, és reformátusként keresztelték, pedig istentelen (lustaságból hiten kívül élő?) nagy-

apám, mint most megtudtam, katolikus volt. Nagyszüleim házassági anyakönyvi kivonata szerint: „Vadász Imre fűrészgári előmunkás, rk., Fazekas Julianna, ref. Debrecen Homokkert fűrészgártelep. Életkor: 26 – 19.” Éveken át velük éltünk, általuk is nevelődtem. Nagynyám, Julianna 1891. október 5-én Hajdúhadházán látta meg a napvilágot, szülei: „Fazekas Sándor ref. kerékgyártó, Győri Julianna ref.” mindketten helybeliek (ám a születésné özv. Fridman Ignáczné volt). A keresztlevél szerint nagynyám hat és fél hónappal az esküvő után jött a világra, így csoda, hogy akkor inkubátor nélkül megmaradt. (Vagy nem az.) Dédapám, Fazekas Sándor 1866-ban született a hajdúhadházi református egyház kebelében, és mivel a keresztlevél tetején ott áll: „Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség” (Efézus IV. r. 5. v.), a szülők is ebben a hitben leledzhetek. Dédszüleimet ingyen eskethették, mert a vőlegény „hadment. díjkönyvet mutatott”. Szembetűnő dédnagynyám végtelen árvasága. A házasság idején a 18 évnél fiatalabb menyasszony anyja már nem élt. Házasságuk tizenharmadik esztendejében meghalt a dédapám, aki még negyvenéves sem volt, Győri Julianna 31 évesen özvegyen maradt.

Anyai nagyapám, Vadász Imre, a plébánia anyakönyve szerint Püspökkladányban született 1885. május 29-én. Apja, „Emericus Vadász” 1858. szeptember 11-én jött világra Nagyhegyesen, szülei „Emerikus Vadász rk. – Sára Nagy h. c.” (ha ez a honoris causa rövidítése, akkor fogalmam sincs üknagynyám „tiszteletbeli” vallásáról). Dédapámat a sejtetően szláv nemzetiségű Ignat Laszlavik curator loci keresztelte, anyakönyvezte, aki talán magyarul sem tudott. Dédapám 25 éves korára visszakapta a családban „örökletes” Imre nevet. Így vette feleségül 1883-ban Bukovszki Veronikát (20). Az írás szerint mindketten római katolikusok. Ám dédnagynyám (akit még én is ismertem) születési anyakönyvi kivonata református keresztséget tanúsít. A szülei: „Ágoszton Eszter, Bukovszki Ferenc vasúti őr, helv. hitv.” (egyedül ezen az okmányon elő-

zi meg a nő a férfit, a vallása viszont nincs feltüntetve, nem tudni, evangélikus úkapámnak miképp lett református – később katolikus – a lánya).

Édesanyám ezeket az okmányokat azért szedte össze, hogy elhelyezkedhesen, de nemcsak tanítói állást nem kapott, mást sem. Igaz, ügyvédbotjár apám egyre jobban keresett, és a válás eszközébe sem volt. Ám egy év múlva kiderült, hogy apámnak „kevés volt a »nyilaláshoz« a sarki fűszeres lánya, neki a téháipszilonos gyáros lánya kellett!” – ahogy később anyám mondogatta. 1943-ban váltak el. Nem mellékes, hogy az új feleség anyámnál tizenegy, apámnál tizenhat évvel volt fiatalabb, és az új após, Jókuthy Gyula mérnök állítólag Miskolc nyilas párti titkára volt. Jókuthyék akkortájt kerültek a városba. A volt tím földgyári mérnök valamiképp megkapta (?), megszerezte a miskolci olaj- és szappangyárat. Az esküvő után apám lett a Nyilaskeresztes Párt miskolci vezetője, végül, „nyilalása” csúcán (a Szálasi-féle „Nemzeti Összefogás Kormánya” 1944. októberi uralomra jutásakor) ő Borsod megye főispánja. Dr. Pütkösti Mihály pütkösi királysága...

A kör bezárult. Apám nyilas volt, anyai nagyapám famíliája illegális, börtönviselt kommunista. Kettős kötés, ami egyet sem ér. A háború után „meg is öltem” apámat. Azt hajtogattam, azt írtam önéletrajzaimba is, hogy apám eltűnt, nem tudunk róla. Pedig dehogynem tudtunk! A családban elterjedt, hogy Nyugatra menekülése után itthon háborús bűnösként halálra ítélték. Később apám kishúgától, nagynénémtől hallottuk, hogy Németországból Dániába, onnan Ausztráliába került, három lánya született, az első (Rózsa) még Európában meghalt. (Anyám: „Klári bezzeg nem tudott fiút szülni neki!”) Én álomban még egyetemistaként is sírtam, hogy nekem miért nincs apám. Amikor már nem vették olyan szigorúan, levelezni kezdtünk: a Népszabadság párttag újságírója és a (végül Brazíliába szakadt) volt nyilas főispán.

Szerettem volna találkozni vele. Megtudni, ki ő. Megfejtteni. Ám apám a téháipszilontól is elvált, kisnyugdíjasként vándorolt le-fel Brazíliában, hogy szülőhelyére, Erdélyre emlékeztető helyet találjon. Ha féltestvérem nem lát vendégül bennünket, nem is találkozhattunk volna 1989-ben. Ajándékba Horváth István belügyminiszter levelét vittem neki. Eszerint: „A Belügyminisztérium nyilvántartásaiban nem szerepel. Háborús bűntett miatt eljárás nem folyt ellene. Tiltó névjegyzéken nem szerepel. Mindezek alapján hazatelepülésének jogi akadálya nincs.” (Anyagi volt.)

Apám, aki 1906-ban született a Brassó melletti csángó Hétfalu egyikében, Zajzonban, 1926-ban kapta meg a behívót. De nem akart román katona lenni. Kivándorolt Magyarországra, és itt lett „önkéntes”. Ekképp államköltségen járhatott egyetemre (Debrecenben), csak épp a laktanya volt a kollégiuma, a menzája, és még harminc pengő havi zsoldot is kapott. Akkoriban a hallgatóknak majdnem tizede élt így. Katonai szolgálatot ők jóformán csak nyáron teljesítettek, tanév közben leginkább csak a reggeli tornát végezték el.

Apám 1989-ben elmesélte, hogy egyik éjszakai csapatgyakorlatukon részt vett a nálánál kilenc évvel idősebb, akkor vezérkari századossá kinevezett Szálasi Ferenc (1929–30-ban Szálasi a debreceni gyalogezred tisztje volt, ahol apám önkénteskedett). Éjjel, a vaksötétben tíz-tizenöt percenként kilőtt rakéták fényénél tájékozódtak, egymás kezét fogva bukdácsoltak. És Szálasi az ő kezét fogta! (Nem tudom, mi lett volna, ha egy illegális kommunistaival összekapaszkodva botorkál.) Ilyen „elvi alapon” indult az ismeretségük, apám ugyanis eszmei, ideológiai von-

zalmat nem említett. Szálasit 1938 nyarán az alkotmányos rend felforgatására irányuló törekvés miatt három év fegyházra ítélték, és a szegedi Csillagbörtönbe került. Apám ott meglátogatta. A Csillagban ült akkor az életfogytiglani fegyházra ítélt Rákosi Mátyás is. Saját köreikben mindkettőjükből hőst faragtak, a Csillag kisebbfajta zárandokhelyé vált. Állítólag jó barátok voltak, és amikor Szálasi 1940-ben amnesztiával szabadult, apám sokszor meglátogatta a lakásán is.

Nyolcvanhárom éves apám tiltakozott: ő nem nyilas volt, hanem – hungarista! A hungarista mozgalom nem volt mindenféle borzas csöcselék tábora – mondta. Diplomás emberek töltötték be mindenhol a számottevő posztokat (helyettes itt-ott persze volt még analfabéta is).

– Meddig hittél a németek győzelmében?

– Negyvennégy karácsonyáig (azaz két hónapig – P. Á.), amikor az oroszok Románián keresztül Pest ellen vonultak. Az oláhok kiugrása juttatott bennünket az oroszok markába. De ha a Kárpátok el is vészett, Budapest nem! Budapest az egyetlen fővárosa a világnak, amelyik hatvan napig ellenállt az oroszoknak. Ez a magyar nép történetében óriási jelentőségű dolog. Ellenálltunk hatvan napig! Hősök voltak a Szálasi-katonák, pedig egyenruhájuk sem volt. Karácsony után Szálasi miatt maradtam a mozgalomban, nem lett volna erkölcsös hátat fordítani neki, hisz barátom is volt. Nemcsak főispán voltam, hanem a két vármegye hadműveleti biztosja is.

– Mennyire volt Szálasi a hitleri fajelmélet híve?

– Szálasi alatt nem fogtak le és vittek táborokba egyetlen zsidót sem, de Horthy idejében sem. Akit táborba vittek, azt a németek vitték – állította apám. (Bár így lett volna!) – Szálasi nem helyeselte a zsidótörvényt, ami mindig szorított rajtuk. Neki az volt a véleménye, hogy nekünk a nemzetünket kell szolgálnunk. Ebben a zsidókérdés sehogy sem szerepelt volna.

Azt már meg sem kérdeztem, hogy akkor a nyilasok miért lőttek zsidókat a Dunába.

– A háború után nem gondoltál hazatérésre?

– Nem. Hogy menjek vissza orosz kezekbe? Szó nélkül falhoz állítottak volna. Németországban nem akartam maradni. Angol nyelvterületre kívántam menni, mert én már gimnazista koromban tanultam angolul. Angliába nem mehettünk, a kvóta betelt, Amerikába sem, mert félttem a New York-i zsidóságtól. Ott van az a kétmillió zsidó, akit állítólag megöltek. (Hatmillió és nem állítólag – P. Á.) A háború alatt egész Európában nem volt kétmillió zsidó! Ha ötven százalékot megöltek, az sem több egymilliónál – alkudozott magával –, a többi New Yorkban van. Végül Ausztráliába mentünk.

Apám 1991-ben azt írta, májusban hazatelepül. Aztán kiderült, egyszerre szeretne Braziliában és Magyarországon is élni. 1992-ben meg is fogalmazta: „Gondolkodom, hogy érdemes-e nekem hazamenni.” Szeptember 26-án azt válaszoltam: „A sorsod úgy alakult, hogy ott már nem vagy, itt pedig nem lennél otthon.” Ezt a levelet a brazil posta december 3-án annak a rubrikának a bekeresztésével fordította vissza a feladóhoz, hogy a címzett „Falecido”. Vendéglátó húgom csak a következő évben, az én levelemből értesült apánk haláláról. Utólag megírta, hogy 1992. június 6-án hunyt el Sao Laurecóban, és közkölségen temették el.

Prinzóok'ágyid

Harmati Béla

lelkész, evangélikus püspök (Ósagárd, 1936. április 23.)

Századokra nyúló történelmi-családi tradíció és belső spirituális elhívás nyomán 1959. július 19-én kaptam lelkészi ordnációt a budapesti Deák téri templomban. Előtte lélekformáló diákevek teltek a népi kollégiumban Vácott és Szentendrén, a két tanév után államilag megszüntetett Budapesti Fasori Evangélikus Gimnáziumban, majd a József Attiláról elnevezettben Budán. Öt

év teológiai tanulmányai alapozták meg a gyülekezeti szórványszolgálatot Veszprémben, Balassagyarmaton és Rudabánya körül. Itt 12 istentiszteleti hely volt 66 faluban, hozzá kerékpár, majd kis Danuvia motor.

A Budapest-Fasori Egyház ifjúsági körében, 1958-ban ismerkedtem meg Polgár Rózsával, és 1962-ben házasságot kötöttünk. Ő az Iparművészeti Főiskola kárpitszövő szakán tanult, 1967-ben szerzett diplomát. A magyar képzőművészek megismerése feleségem révén sok személyes élménnyel ajándékozott meg.

Váratlan esemény zökkenett ki minket a hétköznapokból 1965 decemberében. A televízió világirodalmi vetélkedőt hirdetett *Shakespeare és az Erzsébet-kori drámák* címmel. Jelentkeztem a kétfordulós írásbeli és kétszeri élő adásban közvetített versenyre. Ez akkor a szokásos antiklerikális propaganda kihívásának bizonyult, mert nemcsak a hatalmas anyaggal, hanem a zsúri néhány ellességes tagjával is meg kellett küz-

denem a döntőben, de sikerült. A közvélemény és híveim örömmel vették, hogy a hivatalos propaganda ellenére a papok nem mind buták és öregek. Külön érdekességként emelte ki az adásvezető, hogy ugyanazon a napon, április 23-án születtem, amelyiken Shakespeare született és meghalt. Ismeretlenek szólítottak meg az utcán: „Ez nagy-szerű prédikáció volt!”

Egyházam jutalmul külföldi ösztöndíjra javasolt, így két félét töltöttem el Genf és Zürich egyetemem, és később itthon doktoráltam. Tíz éven át tanítottam a budapesti teológián dogmatikát, etikát, ökumenikus ismereteket, latint és németet. A budapesti Deák téri püspöki templom gyülekezete lelkészének hívott meg 1976-ban.

A hetvenes évek a keresztyének ökumenikus közeledésének jegyében teltek. Az egyházak világszervezetei igyekeztek áthidalni a kelet-nyugati és észak-déli globális feszültségeket. 1980-ban az ökumenikus kapcsolatok élénkülése jegyében kaptam meghívást családommal együtt a Lutheránus Világszövetség genfi központjától teológiai osztálytitkárként szociáletikai programok vezetésére. Feladatomban volt a világ evangélikus egyházai, egyetemei, intézményei bevonásával helyi-országos tanulmányi programokat indítani és azokat földrészenként, majd világszinten értékelni és az eredményeket publikálni. Ilyen program volt például az egyház szerepe a nemzetépítésben (nation

building), ami különösen fontos kérdés volt Afrika akkoriban függetlenséget nyert államaiban. Két összafrikai konferenciát rendezhettem Genfből az angol és francia háttérű volt gyarmatok egyházainak Zimbabwében. Az úgynevezett „civil religion”-ről, azaz társadalmi valóságosságról szóló vallásszociológiai tanulmányi programunkban 52 ország vett részt.

A halálozás miatt megüresedett budapesti püspöki tisztre hívtak meg 1987 őszén a Déli Egyházkerület gyülekezetei 88,1 százalékos választási eredménnyel. Nagy kihívás volt dönteni arról, maradjak-e inkább továbbra is Genfben, vagy vállaljam a nagyon nehéznek látszó feladatot. Tizenhat évi püspöki szolgálat után, 2003-ban mentem nyugdíjba az egyházi törvények szerint. A rendszerváltoztatási kísérlet éve az egyház spirituális, szervezeti és anyagi újjászervezését hozták magukkal. Működésem alatt kaptuk vissza az 1948-ban államosított egyházi intézmények, ingatlanok zömét, köztük 12 gimnáziumot. Ezek az évek szakadatlan feszült tárgyalásokban teltek intézményekkel, önkormányzatokkal és a kormánnyal. Békéscsabán a gimnázium visszaadásáról szóló tárgyalásra érkeve tüntető tömeg fogadott a városháza előtt: „Le a püspökkel és a polgármesterrel! El a kezeket a gimnáziumtól!” Újra és újra és még ma is hallani az egyházellenes hamis vádakot, hogy az egyházi oktatási és szociális intézmények több támogatást élveznek az államtól, mint a többiek.

Örömmel végeztem az egyházközségek, a gyülekezetek látogatását. Volt olyan vasárnap, amikor négy helyen is prédikáltam. Sokat kellett foglalkoznom lelkészeim, tanáraink, egyházi alkalmazottaink személyes lelki és családi problémáival. Száznál több fiatal indítottam el, ordináltam lelkési

szolgálatra. Több megbízást, tisztséget kaptam hazai és nemzetközi egyházi szervezetektől (Lutheránus Világszövetség, Európai Egyházak Konferenciája, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa, Magyar Bibliatanács). Célomnak tekintetem a léleképítés és közösségépítés feladatainak és lehetőségeinek kihasználását, és ebben nagy segítségemre volt feleségem. Egyházam és hazám javát kívántam előmozdítani. Magyar egyházi szolgálatomon túl belenyúlik nyugdíjas éveimbe is a Lutheránus Világszövetség és a Vatikán nemzetközi teológiai dialógus bizottsága társelnöki megbízása. Tíz éve foglalkozunk tucatnyi evangélikus és ugyanennyi római katolikus teológusból álló bizottságként az egyház apostolisága kérdéseivel. Meggyőződésem, hogy a korábbi évszázadok vallásháborúi és ellenségeskedései után ma a különböző felekezeteknek, egyházaknak az ökumenikus megértést kell munkálkodniuk, ami nem a saját identitás feladásával, hanem a Jézus szerinti megbékélés és kölcsönös szeretet gyakorlásával egyenlő.

Az ökumenikus mozgalomban szokásos megjelölés szerint „emlékeztünk gyógyítása” (Healing of Memories – Heilendes Erinnern) a feladat. Családi, nemzeti, társadalmi síkon Európában és a mai világban rengeteg a rossz emlék a múltból másokról. A szembenállás, a gyűlölet és ellenségeskedés gyógyítása ott kezdődik, ahol szóba állunk a másik féllel, és elkezdjük megbeszélni a múltat, a jelen és a jövő feladatait. Az a reményem, hogy szolgálatomban átadtam valamit ebből a törekvésből egyházamnak, két fiunknak, négy unokánknak is.

K. J. Malitska

Lázár Ervin

író (Budapest, 1936. május 5.)

Kedves barátaim valami ars poetica-félét kértek tőlem. Összegezésfélét. A hetvenedik felé már illendő összegezni. Ha van mit. Persze hogy ki akartam bújni a feladat alól. Akár úgy is, hogy keresek valami régi, elfelejtett írást. Hátha írtam már efféle dolgokról korábban. S ni csak! Itt egy megsárgult papírlap, rajta kifakult gépirás. Nagyon a végét járhatta szegény írógépszalag, amikor ezt a pár sort lekopogtam az öreg Underwood-on vagy negyven évvel ezelőtt. Éppen itt az ideje, hogy napvilágra kerüljön, hiszen pontosabban úgy se tudnám. Ide-másolom:

„Amatőr író vagyok. A profi író t olyasfélének képzelem, amilyen az építész. Megtervez egy csodálatos építményt, ügyel az arányokra, pontosan tudja, hol lesznek az épületben a melléklépcsők, rejtekajtók, tudja, melyik részhez milyen építőanyagot használ. Aztán nekiáll és rendíthetetlen szorgalommal, hozzáértéssel fölépíti a házat, kastélyt, gyárat vagy palotát. Csak ámul-bámul az ember, amikor elkészül vele.

Én meg, mint egy rongyos nadrágú vásári komédiás.

Ezt nézzék meg – mondom tisztelt közönségemnek, és fölemelek a földről egy kavicsot. Ezt most földobom, odafönt madárrá változik és elrepül. Földobom. Visszaesik. Megint földobom. Megint visszaesik. Aztán a századik vagy százegyedik tényleg madárrá válik és elrepül. Én csodálkozom rajta a legjobban. És máris úgy érzem, hogy soha többé nem sikerül. Ez volt az utolsó. Nagy ívben elkerülöm hát a kavicsokat. Ha mégis utamba akad egy, elfordítom a fejem – nem látlak!

Mondanom sem kell, hogy nagyon szeretnék profi író lenni. Vagy bármilyen más foglalkozású ember, akinek egy kis nyugalma van maga felől. De ez a vágy is csak egy kavics. Föl se dobom – úgyis visszaesik.”

Íme, itt van. Soha, sehol meg nem jelent. Most már nem tudnám megmondani, miért. Talán azt gondoltam, nem tarthatják komoly írónak, aki így leamatőrözi magát. Vagy túl nagyképűnek tartottam a madárrá váló kavicsot? Nem érdemes rajta tépelődni. A szöveg megérett. Földobtam hát.

Lázár Ervin